

**МОНГОЛ УЛСЫН ГАДААД БОДЛОГЫН ХЭРЭГЖИЛТЭД
СПОРТЫН ДИПЛОМАТ АЖИЛЛАГААНЫ ХУВЬ НЭМЭР**

Т.Есүхэй
МУИС, УТСОУХНУС,
Улс төр судлалын тэнхимийн багш

Ц.Төрболд
МУИС, УТСОУХНУС,
Олон улсын харилцааны тэнхимийн магистрант

Хураангуй:

Монгол улсын гадаад бодлого, олон улсын харилцааг төлөвшүүлэх, улс төр, нийгэм, эдийн засгийн харилцаанд нөлөөлөх, ялангуяа олон улсын спортын томоохон арга хэмжээг стратегийн зорилгоор ашиглах замаар спортын дипломатын олон талт үүргийг судлах зорилготой юм. Энэхүү өгүүлэлд кейс судалгаа, улс хоорондын дипломат харилцаан дахь спортын нөлөөллийг шинжлэх замаар дипломат арга хэрэгсэл болох спортын үр нөлөө, түүнийг үнэлэх зорилготой юм. Монгол улсын гадаад улсуудтай харилцах дипломат харилцааг хөгжүүлэх, зөөлөн хүчийг нэмэгдүүлэх, олон улсын хамтын ажиллагааг дэмжихийн тулд спортын арга хэмжээ буюу ОУОХ-ны “Олимпын наадам”, тивийн спортын наадмууд хэрхэн стратегийн хувьд хөшүүрэг болгож байгаа талаар дүгнэлт хийхэд оршино.

Түлхүүр үгс: спортын дипломат харилцаа, үндэсний зочлох өргөө, Олимпын наадам, Олон Улсын Олимпын Хороо (ОУОХ), зөөлөн хүч

Удиртгал:

Эртний грек болон бусад соёл иргэншлүүд “Олимпын наадам” гэх зэрэг спортын наадам, тэмцээн уралдаанууд зохион байгуулж, оролцдог байсан бөгөөд орчин цагт 20-р зуунд буюу дэлхийн II дайны дараачаас зохион байгуулалт нь өргөжин тэлж, улс орнууд онцгой ач холбогдол өгч оролцож ирсэн бөгөөд үүгээр дамжуулан бусад төрт улсуудад өөрийн хүч чадлыг харуулах, энх тайвныг эрхэмлэх, өөр ялгаатай соёл иргэншлүүдийн хоорондын холбоог бий болгох тавцан болж байв¹. Орчин цагт буюу орчин цагийн Олимпын наадмын үндэслэгч Пиер Дэ Кубертины санаачилгаар 1896 оноос эхлэн өнөөдрийг хүртэл зохион байгуулагдаж, илүү өргөн цар хүрээг хамарч, улмаар дэлхийн II дайны дараачаар шинэ дэлхийг сэргээн босгох, хурцадмал асуудалтай улс үндэстнүүдийн хооронд гадаад харилцааны зөөлөн хүчний бодлогын гол цөм болж эхэлсэн бөгөөд өнөөдөр дэлхийн энх тайван, хамтын үнэ цэн, хамтын ажиллагаа, соёлын солилцоо, үндэстний онцлогтой зөөлөн хүчний бодлого, нийгэм эдийн засгийн үр нөлөө зэрэг бусад баталгааг бий болгож байна.

Энэхүү өгүүллийн хүрээнд ОУОХ “Олимпын наадам”-ын үеэр улс орнууд өөрсдийн соёл, ёс заншил, уламжлал болон бусад талуудаар сурталчлан таниулах зорилготой “Үндэсний зочлох өргөө /National House/”-г байгуулдаг нь Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалын үндсэн зургаан тулгуур зарчмын “Соёл, хүмүүнлэгийн гадаад харилцааны бодлого”-той уялдах боломжтой талаар авч үзэж, гадаад бодлогын хэрэгжилтэд оруулах хувь нэмрийг судлан, цаашид Монгол улсын гадаад бодлогыг хэрэгжүүлэхэд ашиглаж болох үндсэн хэрэглүүр болгоход хувь нэмрээ оруулах юм.

¹ <https://olympics.com/ioc/faq/history-and-origin-of-the-games/what-is-the-origin-of-the-olympic-games>

1. Орчин цагийн олон улсын харилцаанд спортын дипломат харилцааны ач холбогдол

Орчин цагийн олон улсын харилцааны хувьд спортын дипломат харилцаа нь спортыг дипломат харилцааны тавцан болгон ашиглах олон төрлийн үйл ажиллагаа, уулзалтууд, тэдгээрээр илэрхийлэх үзэл санаанууд зэрэг стратегийн чухал асуудлуудыг анхаарч үздэг. Олон зуун жилийн туршид спорт нь геополитикийн тэнцвэрт байдлын төв, нэгдсэн хэл болж үндэстэн дамнасан харилцааны зэвсэг болж байсан бөгөөд хамтын үнэ цэнийг бүтээж, дипломат харилцааны зэвсэг болж чадна.² Дэлхийн болон тивийн шинж чанартай спортын арга хэмжээнүүд, спортын холбоод, албаны хүмүүс, тамирчдын солилцоо, хамтарсан санаачилгууд, төсөл хөтөлбөрүүд, спортын салбарын соёлын солилцоогоор дамжуулан улс орнуудын хоорондын харилцаануудыг хамран ойлгоно.

Спортын дипломат ажиллагаа нь энх тайван ба харилцан ойлголцлыг дэмжих, соёлын солилцоо болон зөөлөн хүч, улс үндэстнүүд, соёл иргэншлийн хоорондын хуваагдлыг арилгах холбогч гүүр болох, дипломат ажиллагааны гүүр болох зэрэг нарийн ач холбогдолтой. Спортын дипломат ажиллагаа нь улс орнуудын хооронд гүүр болж, улс төрийн ялгаатай байдлыг үл харгалзан, энх тайвныг дэмждэг бөгөөд энэ нь улс орнууд харилцан ойлголцол, хүндэтгэлийг бий болгож, найрсаг өрсөлдөөн, соёлын солилцоо өрнүүлэх төвийг сахисан нөхцөлүүдийг бий болгож байна.³ ОУОХ болон тивүүдийн салбар хороод, спортын олон улсын холбоодын зохион байгуулж буй спортын арга хэмжээ нь улс үндэстний соёл, уламжлал, үнэт зүйлсээ харуулах боломжийг олгодог бөгөөд, улс орны соёл, үзэл санааны эерэг дүр төрхийг харуулах замаар зөөлөн хүч буюу дэлхийн хэмжээнд нөлөөлөхөд ач холбогдолтой.

Спортын арга хэмжээ нь улс үндэстний соёл, уламжлал, үнэт зүйлсээ харуулах үе шат болдог. Энэ нь улс орны соёл, үзэл санааны эерэг дүр төрхийг харуулах замаар зөөлөн хүчийг буюу дэлхийн хэмжээнд нөлөөлөх, үзэл бодлоо илэрхийлэх чадварыг хөгжүүлэхэд тусалдаг.

Спортын дипломат харилцаа нь улс үндэстнүүдийн холбоог бэхжүүлэх, соёлын солилцоо, онцлогийг таниулах, дэлхийн өнцөг булан бүрд байгаа улс орнуудын дипломат харилцааг хөнгөвчлөхөд ашиглан орчин үеийн олон улсын харилцаанд чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Жишээ нь: Австрали улсын засгийн газраас “Спортын дипломат 2030”⁴ бодлогыг 2019 онын хоёрдугаар сараас хэрэгжүүлж эхэлсэн бөгөөд ОУ-ын түвшинд австралийн нөлөөг нэмэгдүүлэх, нэр хүндийг өсгөх, үндэстний эрх ашгийг дээшлүүлэхэд спортыг ашиглахаа тунхагласан. Түүнчлэн АНУ-ын төрийн департаментын дэргэдэх, боловсрол, соёлын асуудал эрхэлсэн хороо спортыг дипломат харилцааны гол хэрэгсэл болгодог бөгөөд 2001 оны 9-р сарын 11-нд болсон харамсалтай үйл явдлын дараачаар тус хороонд спортын хэлтсийг байгуулж спортыг хэл, нийгэм соёлын ялгааг даван туулах арга зам болгон ашиглаж, улс орнуудын хоорондын холбогч гүүр болгож чадна гэж үзэж байна.⁵ Мөн АНУ-с НҮБ-д төлөөлж суугаа элчин сайд Самантай Пауэр гадаадад хийх аялал, айлчлалуудын үеэр спортоор дамжуулан, дэлхийн өнцөг булан саад бэрхшээлийг даван туулж, байгаа эмэгтэйчүүд, охидтой харилцахдаа ашиглаж тэдэнд урам зориг, хүсэл эрмэлзлийг бий болгохыг хичээдэг⁶ ажээ.

Спортын дипломат харилцааны эцсийн гол зорилго нь улс төр, соёл, газарзүйн саад бэрхшээл, ялгаатай байдлыг даван туулж, улс хоорондын найрсаг харилцаа, ойлголцол, хамтын ажиллагааг хөнгөвчлөн, төгөлдөржүүлэхийн тулд спортын хүчийг ашиглах явдал юм. Энэ нь улс орнуудын хоорондын харилцаа холбоо тогтоох, өөрсдийгөө эергээр

² Sport diplomacy: A literature review of scholarly and policy sources., Towards an EU sport diplomacy, page 9

³ David Thibodeau, “Sport diplomacy for development and peace” article <https://www.sportanddev.org/latest/news/sport-diplomacy-development-and-peace>

⁴ Sports diplomacy 2030 agenda, Commonwealth of Australia, Department of Health, 2019

⁵ <https://eca.state.gov/sports-diplomacy>

⁶ <https://fj.usembassy.gov/lailanie-burnes-and-samantha-power-promote-women-and-girls-empowerment-through-sport/>

харуулах, ялгаатай соёл, нийгэм эдийн засгийн зорилтуудыг сурталчлах хөшүүрэг болох хэрэгсэл юм.

2. Спортын арга хэмжээгээр дамжуулан Монгол улсын гадаад бодлогын арга хэрэгслүүдийг нэмэх боломж

Монгол Үндэсний Олимпын хороо 1956 оны 2 дугаар сарын 26 өдөр байгуулагдаж 1956 оны 6 дугаар сарын 5-ны өдөр ЗХУ-ын Москва хотод болсон ОУОХ-ны 60 дахь их хурлаар хүлээн зөвшөөрч, ОУОХ-ны гишүүн болсон. Монгол Улсын анхны олимпын 1964 оны “Токиогийн Олимп”-ийн наадамд оролцсоноос хойш 60 орчим жилийн (1984 оны Лос Анжелесийн олимпын наадамд оролцоогүй) олимпын наадмын туршлага, амжилт (30 медаль) бүтээлийн түүхийг бичсээр байна.

Олимпын хөдөлгөөний үндсэн зорилго нь нөхөрлөл, эв нэгдэл, шударга өрсөлдөөний үзэл санаагаар харилцан ойлголцлыг бий болгох, аливаа төрлийн ялгаварлан гадуурхахгүйгээр спортоор хичээллэх замаар энх тайван, сайхан ертөнцийг бий болгоход хувь нэмрээ оруулах явдал гэж үздэг.⁷

Зураг 1. Хятад улсын зочлох өргөөнд албаны төлөөлөгчид айлчилж буй нь

Монгол улсын хувьд Олимпын наадам болоод тивийн спортын наадмуудад оролцох оролцооны хувьд зөвхөн спортын арга хэмжээнээс гадна улс эх орноо сурталчлах үйл ажиллагаа зохион байгуулах боломж нээлттэй болсон. Үүний жишээ нь “Токио-2020” олимпын наадмын үеэр “Үндэсний зочлох өргөө” буюу “Монгол хаус” байгуулах зөвшөөрөл авч Токио цамхагт виртуал зочлох өргөөг байгуулж олимпын наадмын турш зохион байгуулж, ажиллуулсан нь анхны туршлага болсон.

Олимпын наадмын “Үндэсний зочлох өргөө” нь анх Барселона-1992 олимпын наадмын үеэр Голланд улс өөрсдийн “зочлох өргөө”-г буюу “Голланд хэйнекен хаус” байгуулснаас хойш олимпын наадмын уламжлал болсон⁸. Үндэсний зочлох өргөөний гол үзэл санаа нь анхандаа тамирчдын гэр бүл, найз нөхөд, ойр дотны хүмүүсийн цуглах газар хэлбэртэй байсан бөгөөд өргөжин тэлсээр тухайн улсын соёл, уламжлал, олимпын хөдөлгөөний түүхийг таниулах урлаг, соёлын арга хэмжээнүүд зохион байгуулах, музей

⁷ Олимпын үнэт зүйлс, ОУОХ (<https://olympics.com/ioc/olympic-values>)

⁸ <https://www.insidethegames.biz/articles/1086275/holland-heineken-house-details-revealed>

ажиллуулах, соёл, уламжлал таниулах олон төрлийн үйл ажиллагаанууд нэг дор цогцлоон зохион байгуулах, Үндэсний Олимпын хорооны төв штаб, үндэсний спортын холбоодын штаб, хэвлэл мэдээллийн нэгдсэн төв, төрийн албан болон албан бус уулзалтууд зохион байгуулах тавцан болж хөгжсөн. Олимпын наадмын үеэр улс орнуудын төрийн тэргүүн болон улс төрийн албан тушаалтнууд, үндэсний болон олон улсын хэмжээнд эдийн засаг, нийгмийн нөлөө бүхий зочид цуглардаг. Энэ үеэр албан болон албан бус уулзалтуудыг “Олимпын хотхон”-д зохион байгуулах боломж хомс буюу ОУОХ-ны өмч бүхий нэгдсэн аккредитацийн хүрээнд хязгаарлагдмал болдог учир тухайн үйл ажиллагаануудыг гадуур зохион байгуулах шаардлага тулгардаг. Иймд улс орнууд өөрсдийн үндэсний зочлох өргөө нь зарим уулзалтуудыг зохион байгуулах гол хэрэгсэл болох боломжтой.⁹

Пёнчан-2018 өвлийн 23 дахь олимпын наадмын үеэр АНУ, Швед, Швейцар улсууд хамтран “Үндэстнүүдийн тосгон” нэртэйгээр өөрсдийн “үндэсний зочлох өргөөг” зохион байгуулсан. Үндэстнүүдийн тосгоны зураг төсөл, бүтээн байгуулалтын үзэл санаа нь хог хаягдалгүй, дахин боловсруулах боломжтой, эрчим хүчний хэмнэлттэй технологийн шийдлүүдийг ашиглан, тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлалыг илтгэсэн архитектурын ирээдүйн өнгө төрхийг дэлхий нийтэд таниулах зорилготой байжээ.

Зураг 2. АНУ, Швед, Швейцар улсуудын хамтарсан “Үндэстнүүдийн тосгон”

Энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд спортын дипломат харилцааны хүрээнд МУ Олимпын наадмын хүрээнд зочлох өргөөг зохион байгуулснаар гадаад бодлого болон дотоодын өсөлт хөгжилд нөлөөлөх нөлөөллийг тодорхойлохын тулд сүүлийн 30 гаруй жилийн хугацаанд улс орнуудын Олимпын наадмын үеэр зохион байгуулсан “Үндэсний зочлох өргөө”-ний нийтлэг үзэл санаа дээр үндэслэн олон төрлийн арга замуудыг шинжилж үзэхэд дараах хүснэгтэд дурдсанаар нөлөө үзүүлэх боломжтой ажээ. Үүнд:

Хүснэгт 1. “Үндэсний зочлох өргөө”-ний гадаад бодлогод үзүүлэх хувь нэмэр

<p>Соёл ба үндэстний хэв шинжийг сурталчлан таниулах:</p>	<p>Үндэстний соёл, өв уламжлалыг дэлхийн үзэгчдэд харуулах тавцан болж өгдөг. Эдгээр нь тухайн улс орныг олон улсын</p>
--	---

⁹ Wolfgang. M, Andrew. Z, 2012, *International Handbook on the Economics of Mega Sporting Events*, Cheltenham, p143

	хэмжээнд хэрхэн хүлээн авах тухайд нөлөөлөх.
Эдийн засагт үзүүлэх нөлөө:	Аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, ажлын байрыг бий болгож, эдийн засгийн эргэлтийг нэмэгдүүлнэ. Үндэсний зочлох өргөөнд хүрэлцэн ирэх зочдын урсгалаар дамжуулан шууд болон шууд бус орлого нэмэгдэх, улс орны эдийн засгийн чадавхыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой.
Дипломат харилцаанд үзүүлэх нөлөө:	Янз бүрийн орны засгийн газар, төрийн албан тушаалтнууд, дипломатчид, бизнесийн төлөөлөл хооронд дипломат харилцаа холбоо тогтоох боломжийг олгоно. Олимпын үеэр албан бус хэлэлцүүлэг, хэлэлцээрүүдийг зохион байгуулж, харилцаа холбоо тогтоох нь цаашдын хамтын ажиллагаа, түншлэлийг өргөтгөх.
Худалдаа, хөрөнгө оруулалтад үзүүлэх нөлөө:	Тухайн улс орны болон санхүүжүүлэгч ОУ-ын компаниудын худалдаа, хөрөнгө оруулалтын боломжийг нэмэгдүүлэх, бараа бүтээгдэхүүнүүдийг сурталчлахад ашиглаж болно. Эдгээр нь боломжит хөрөнгө оруулагчид болон бусад оролцогч тал, түншүүдэд аж үйлдвэрлэл, бүтээлч үйлдвэрлэл зэрэг эдийн засгийн бодит чадавхыг харуулах платформ болно.
Олон нийтийн оролцоонд үзүүлэх нөлөө:	Үндэсний зочлох өргөөг амжилттай зохион байгуулахад Олимпын наадам хүлээн авагч орон нутгийн иргэд, тухайн орон нутагт оршин сууж байгаа бусад улсын иргэд ихэвчлэн оролцож, тэдний оролцоог бий болгодог. Энэ нь сайн дурын ажил хийх боломж, соёлын солилцоо, олон нийтийн оролцооны эерэг өгөөжийг бүтээж байдаг.
Урт хугацааны нөлөө:	Тухайн улс орны олон улсын хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал, урт хугацааны эдийн засаг, дипломат харилцаанд эерэг өвийг үлдээж, урт хугацааны нөлөө үзүүлэх боломжтой.

Дүгнэлт

Уг судалгааны ажлын хүрээнд спортын дипломат ажиллагааны Монгол улсын гадаад бодлого болон дотоодын өсөлт хөгжилд үзүүлж болох арга хэрэгслүүдээс “Үндэсний зочлох өргөө”-г онцлон бий болох боломжуудыг эрэлхийлэн дараах дүгнэлтэд хүрлээ.

Монгол улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлалын 5 дахь тулгуур зарчмын 25.2 дахь хэсэгт заасан “Боловсрол, соёл, урлаг, спорт, олон нийт, мэдээллийн олон улсын байгууллагатай идэвхтэй харилцах, шаардлагатай гэрээнд нэгдэн орох, ижил төрлийн байгууллагуудын хооронд шууд харилцаа, солилцоо хөгжүүлэх, соёл, урлаг, спортын олон улсын арга хэмжээнд оролцох, ийм төрлийн арга хэмжээг эх орондоо зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлэх” зорилгын хүрээнд ОУОХ-ны гишүүн байгууллага болох Монголын Үндэсний Олимпын хороотой хамтран урт хугацааны төлөвлөгөө гаргаж зөвхөн Олимпын наадам ч гэлтгүй тивийн хэмжээний спортын наадмуудын үеэр тогтмол зохион байгуулдаг байх нь ямар ач холбогдолтой, улс орны гадаад дипломат харилцаанд бий болох боломжуудын тухай зарим асуудлыг хөндөв.

Улс орны хөгжлийн гол суурь нь гадаад дотоод бодлогын уялдаа холбоо бөгөөд, гадаад бодлого нь тухайн улс орны нүүр царай болохын хувьд хөгжиж буй болон өндөр хөгжилтэй улс орнууд зөөлөн хүчний бодлогыг баримтлах чиг хандлага сүүлийн жилүүдэд хүчтэй ажиглагдаж байна. Монгол улс гадаад бодлогын хувьд энхийг эрхэмлэсэн, нээлттэй, бие даасан олон тулгуурт бодлого явуулах тухай үзэл баримтлал нь спортын дипломат харилцааг хөгжүүлэх, өргөтгөх суурь боломж байгааг харуулж байна.

Abstract:

The goal of this article is to study the multifaceted role of sports diplomacy in shaping Mongolia's foreign policy including international relations, influencing political, social, and economic relations, especially by using major international sports events for strategic purposes. This article aims to evaluate the effectiveness of sports as a diplomatic tool through case studies and analyzing the impact of sports on diplomatic relations between countries. In order to develop Mongolia's diplomatic relations with foreign countries and support international cooperation, it is necessary to make a conclusion about how sports events, the "Olympic Games" of the IOC, and the continental sports games are strategically leveraged.

Key words: Sports diplomacy, National house, Olympic games, International Olympic Committee(IOC), Soft power

Ашигласан ном, материал

Wolfgang. M, Andrew. Z, 2012, International Handbook on the Economics of Mega Sporting Events, Cheltenham, p143

<https://olympics.com/ioc/faq/history-and-origin-of-the-games/what-is-the-origin-of-the-olympic-games>

Sport diplomacy: A literature review of scholarly and policy sources., Towards an EU sport diplomacy, page 9

David Thibodeau, “Sport diplomacy for development and peace” article

<https://www.sportanddev.org/latest/news/sport-diplomacy-development-and-peace>

Sports diplomacy 2030 agenda, Commonwealth of Australia, Department of Health, 2019

<https://eca.state.gov/sports-diplomacy>

<https://fj.usembassy.gov/lailanie-burnes-and-samantha-power-promote-women-and-girls-empowerment-through-sport/>

Олимпын үнэт зүйлс, ОУОХ (<https://olympics.com/ioc/olympic-values>)